

Chystáš se započít četbu nového románu Itala Calvina *Když jedné zimní noci cestující*. Uvolni se. Soustřed se. Zapuď všechny ostatní myšlenky. Ať se svět kolem tebe rozostří do nezřetelnosti. Nejlépe uděláš, když zavřeš dveře; televizor ve vedlejší místnosti je věčně zapnutý. Řekni ostatním na rovinu: „Ne, nechci se dívat na televizi.“ Řekni to pěkně nahlas, jinak tě neuslyší: „Čtu! Nechci být rušen!“ Možná že tě v tom rámusu ani teď neslyšeli; řekni to ještě jednou, zakřič: „Začínám číst nový román Itala Calvina!“ Anebo jim to ani neříkej; snad ti i tak dají pokoj.

Udělej si pohodlí: sedni si, natáhni se, stoč se do klobíčka, lehni si. Lehni si na záda, na bok, na břicho. Do lenošky, na divan, do houpacího křesla, do skládacího lehátka, na sofa. Do houpací sítě, pokud máš houpací síť. Samozřejmě na postel, anebo do postele. Můžeš se popřípadě postavit na hlavu, jako jogín. To se ví, i kniha pak bude vzhůru nohama.

Ideální pozici ke čtení, želbohu, dosud nikdo neobjevil. Kdysi se četlo vestoje, před pulpitem. Lidé si zvykli při četbě stát a nehnout brvou. Odpočívali tak po únavné jízdě na koni. Číst na koni přitom nikoho nenapadlo; ale dnes se ti ta myšlenka vůbec nezdá marná: číst pevně usazen v sedle, mít knihu rozloženou v koňské hřívě, možná zavěšenou za koňovy uši pomocí speciální ohlávky. Četba s nohama ve třmenech by mohla být velice příjemná; když má člověk četbu vskutku vychutnat, je nezbytnou podmínkou, aby měl chodidla nad zemí.

Nuže, nač ještě čekáš? Natáhni si nohy, polož si chodidla na polštářek, na dva polštářky, na opěradla divanu, na lenoch křesla, na čajový stolek, na psací stůl, na piano, na glóbus. Předtím si ale zuj boty. Pokud chceš mít nohy nahoře, samozřejmě; pokud ne, zase si je obuj. Hlavně tady nestůj s botami v jedné ruce a s knihou v druhé.

Nastav si světlo, aby sis neunavoval oči. Udělej to hned, protože jakmile se pohroužíš do četby, nic už tě nepřinutí, aby ses zvedl. Dbej přitom, aby stránka nezůstala ve stínu a aby na šedém pozadí nevystal chuchvalec černých písmen, uniformních jako houf myší; ale taky dej pozor, aby na stránku nedopadalo příliš ostré světlo a aby se neodráželo od kruté bělosti papíru a nepožíralo stínování liter, jak tomu bývá v poledne na středomořském Jihu. Snaž se nyní předvídatě zařídit vše, co ti umožní nepřerušovanou četbu. Jestli kouříš, přines si cigarety a popelník. Co ještě? Potřebuješ si odskočit? Tak honem.

Ne že bys očekával výslovně od této knihy něco zvláštního. Jsi člověk, který zásadně od ničeho nic nečeká. Znáš spoustu lidí, mladších než ty, a taky starších než ty, co neustále žijí v očekávání mimořádných zážitků; slibují si je od knih, od svých bližních, od cest, od událostí, od toho, co budoucnost chová ve svém lůně. Ty k nim nepatříš. Víš, že v nejlepší případě můžeš doufat, že tě nepotká to nejhorší. Toto je závěr, k němuž ses dopracoval, jak pokud jde o tvůj osobní život, tak pokud jde o obecné, ba přímo světové problémy. A pokud jde o knihy? No ano, právě protože jsi toto mladistvé slastné očekávání vypudil ze všech ostatních sfér, domníváš se, že máš právo dopřát si je v oné krajně omezené oblasti, jíž jsou knihy a kde sice můžeš dopadnout všelijak, ale riziko deziluze je snesitelné.

Nuže, všiml sis v novinách, že vyšlo *Když jedné zimní noci cestující*, nová kniha Itala Calvina, spisovatele, který už řadu let nic nevydal. Zašel jsi do knihkupectví a knihu sis koupil. Dobře jsi udělal.

Už ve výkladu knihkupectví jsi rozpoznal přebal s titulem, který jsi hledal. Vydávaje se po této vizuální stopě, prodral ses do obchodu přes husté zátarasy Knih Které Jsi Nečetl. Zachmuřeně na tebe zíraly ze stolů a z polic a snažily se podlomit tvou vůli. Ty však dávno víš, že nesmíš projevit slabost, že se mezi nimi nalézají celé hektary Knih Bez Jejichž Četby Se Obejdeš, Knih Určených K Jiným Účelům Než K Četbě, Knih Které Jsi Už Četl Aniž Jsi Je Musel Vůbec Otevřít Neboť Náleží Do Kategorie Toho Co Bylo Přečteno Ještě Předtím Než To Bylo Napsáno. A tak překonáváš první pás šancí, načež proti tobě vyrazí pýchota Knih Které By Sis Jistě Rád Přečetl Kdybys Tu Byl Věčně Jenže Máš Bohužel Jenom Tenhle Život. Rychlým úhybným manévrem jim unikáš a vrháš se doprostřed šiků Knih Které Máš V Úmyslu Si Přečíst Ale Dříve Si Musíš Přečíst Ještě Některé Jiné, Knih Které Jsou Moc Drahé A Které Si Koupíš Později Až Je O Polovinu Zlevní, Knih Které Viz Výše Až Vyjdou Jako Paperbacky, Knih Které Si Můžeš Od Někoho Vypůjčit, Knih Které Už Všichni Četli Takže Máš Pocit Že Jsi Je Už Četl I Ty. Odraziv tyto výpady, míříš pod věže pevnosti, kde ti kladou odpor

Knihy Které Sis Chtěl Přečíst Už Dávno,
Knihy Které Léta Beznadějně Sháníš,
Knihy Které Se Týkají Něčeho Čím Se Právě Zabýváš,
Knihy Které Chceš Mít Abys Je Měl Pro Každý Případ
Při Ruce,
Knihy Které Bys Mohl Dát Stranou a Přečíst Si Je Eventuálně Letos V Létě,
Knihy Které Patří K Jiným Knihám a Ve Tvém Regálu Zatím Chybějí,
Knihy Které V Tobě Vyvolávají Náhlou Frenetickou a Ne Zcela Odůvodnitelnou Zvědavost.

Nuže, dokázal jsi neohraničený počet sil, jež jsi nalezl v poli, zredukovat na množinu, která je pravda značně rozsáhlá, nicméně kalkulovatelná v řádu konečných čísel; nic na tom nemění ani skutečnost, že tato relativní úleva je ze zálohy ohrožována Knihami Které Jsi Četl Strašně Dávno A Měl By Sis Je Přečíst Znovu a Knihami O Kterých Jsi Vždycky Tvrdil Žes Je Četl A Je Nejvyšší Čas Aby Sis Je Přečetl Doopravdy.

Osvoď se několika hbitými klikkami a skokem vnikáš do citadely Novinek Jejichž Autor Nebo Téma Tě Zajímá. Také uvnitř této pevnosti se dokážeš prosekát řadami obránců, poté co je rozdělíš na Novinky Jejichž Autor Nebo Téma Nejsou Noví (pro tebe nebo vůbec) a Novinky Jejichž Autor Nebo Téma Jsou Zcela Neznámí (alespoň z tvého pohledu), a když určíš míru jejich zajímavosti podle toho, jak je to v dané chvíli s tvou žádostivostí a potřebou nového a nenového (nového, jež hledáš v novém, a nenového, jež hledáš v novém).

Čímž má být řečeno, že jsi zběžně přelétl pohledem názvy svazků vystavených na pultě a pak jsi obrátil své kroky k hromadě čerstvých výtisků *Když jedné zimní noci cestující*, zmocnil ses jednoho z nich a odnesl jsi ho k pokladně, abys dojednal převedení vlastnického práva k řečenému exempláři na svou osobu.

Vrhl jsi ještě rozpačitý pohled na okolní knihy (či přesněji: to knihy za tebou hleděly s rozpačitým výrazem psů, kteří pozorují z klecí obecního psince, jak si jednoho z jejich bývalých kamarádů odvádí na vořítku pán, jenž ho přišel vykoupit) a vyšel jsi na ulici.

Čerstvě vydaná kniha ti působí zcela jedinečně potěšením, neodnášiš si jen knihu, ale i její novost, čímž by mohla být zajisté míněna pouhá novota výrobku, který právě vyšel z továrny, naivní půvab mladosti, jímž se zdobí i knihy, ona prchavá krása, která trvá jen do kvapného podzimu knihoven, kdy obálka začne žloutnout, na ořízku

lehne závoj smogu a hřbet popraská v rozích. Avšak ne, ty doufáš pokaždé v opravdovou novost, v novost, která zůstane navždy stejně nová jako v první okamžiku. Tím, že si přečteš právě vydanou knihu, zmocníš se této novosti od první chvíle a nebudeš ji pak muset dobíhat a pronásledovat: Narazils tentokrát na tu pravou? Kdo ví. Podívejme se, jak to začíná.

Možná jsi v knize začal listovat už v knihkupectví. Anebo to nešlo, protože byla zavínuta do svého celofánového zápotku? Teď jsi v autobuse, uprostřed davu, stojíš, jednou rukou se přidržuješ tyče a druhou, volnou, začínáš rozbalovat balíček. Svými pohyby tak trochu připomínáš opici, opici, která si chce oloupat banán a přitom dává pozor, aby nesletěla z větve. Cožpak nevidíš, že loktem strkáš do svých sousedů; kdyby ses alespoň omluvil!

představujícího značnou část jak národní, tak světové ekonomiky), mluvím o té knize. Ještě horší případ nastává, jestli jsi – z donucení nebo z lásky – jedním z těch, pro něž pracovat znamená opravdu pracovat, konat – záměrně nebo bezděky – cosi nutného nebo alespoň nikoli neužitečného, a to zejména pro druhé, ale i pro sebe: v takovém případě tě kniha, kterou sis přinesl na pracoviště jako nějaký amulet nebo talisman, neustále vystavuje pokusům, co chvíli pro ni okrádáš o několik vteřin hlavní předmět své pozornosti, ať je to děrovač elektronických karet, kuchyňský sporák, řadič páky buldozeru či pacient s vyndanými střevy, ležící na operačním stole.

Zkrátka bude lépe, když podržíš svou netrpělivost na uzdě a knihu otevřeš až doma. Teď je ta pravá chvíle. Jsi ve svém pokoji, nikým nerušen, otvíráš knihu na první straně, ne, na poslední, chceš nejprve vědět, jak je ten román dlouhý. Naštěstí není moc dlouhý. Psát dneska dlouhé romány je protimluv: časová dimenze se rozpadla, můžeme žít nebo uvažovat pouze úlomky času, které se od nás vzdalují každý po své dráze a záhy mizí. Časovou kontinuitu můžeme najít jen v románech z doby, kdy se čas už nejevil jako nehybný, ale ani se ještě nerozletěl na kusy, z doby, která trvala tak asi sto let a pak utrum.

Obracíš knihu v ruce, přebíháš očima věty na zadní straně obálky, na záložce. Jsou to obecné fráze, které toho moc neříkají. Tím líp, je zcela v pořádku, jestliže tato promluva nemá ctižádost indiskrétně překrýt onu promluvu, již musí bezprostředně sdělit právě kniha sama, totiž to, co ty, čtenář, musíš z knihy vydestilovat, ať už je toho hodně, nebo málo. Zajisté, i tohle chození kolem knihy, tohle čtení kolem, které předchází čtení uvnitř, patří k radosti z nové knihy, ale jako všechny milostné předešly má svou optimální délku trvání, a tu je třeba respektovat, má-li nás postrčit k podstatnější rozkoši vlastního aktu, totiž k četbě knihy.

Konečně jsi hotov zaútočit na první řádky první strany. **Chystáš se postihnout nezaměnitelný autorův tón. Ne. Vůbec se nechytáš. Ale upřímně řečeno, kde je psáno, že tento autor má nezaměnitelný tón? Ve skutečnosti je známo, že je to autor, který se od knihy ke knize hodně vyvíjí. Jsou to právě tyto proměny, co je pro něho nejtypičtější. Ale tohle, jak se zdá, opravdu nijak nesouvisí s tím vším, co napsal předtím, alespoň jestli si dobře vzpomínáš. Zklamání? Uvidíme. V zásadě jsi možná trochu na rozpacích, jako když ti představí osobu, kterou sis podle jména spojil s určitou tvář, a pak se snažíš přesvědčit sám sebe o shodě oněch rysů, které vidíš, s těmi, které si pamatuješ, a ono se to nedaří. Ale pak pokračuješ a zjišťuješ, že i tak se ta kniha dobře čte, nazavisle na tom, cos očekával od autora, nakonec jsi zvědavý víc na knihu samu, a popravdě řečeno, je ti to takhle milejší, moci se setkat s něčím, o čem ještě pořádně nevíš, co to je.**

Když jedné zimní noci cestující

Román začíná na železniční stanici, supí tu lokomotiva, počátek kapitoly přehlušuje sípot pístu, část prvního odstavce halí oblak dýmu. Do nádražního pachu se mísí závan pachu z nádražního bufetu. Někdo se dívá zamženými tabulemi, otevírá prosklené dveře bistra, všechno je v mlze, i uvnitř, jako viděno krátkozrakýma očima, popřípadě očima podrážděnými sazemí. Stránky knihy jsou zamžené jako okna starého vlaku, do vět sedá oblak dýmu. Je deštivý večer; muž vchází do bistra; rozepíná si provlhlý plášť; obestírá ho oblak páry; podél kolejí, lesknoucích se deštěm, kam oko dohlédne, se nese táhlý hvizd.

Hvizd jako z lokomotivy a výtrysk páry vycházejí z kávovaru, jež postarší šéf podniku uvede do činnosti, jako by dával signál, alespoň se to tak jeví ze zřetězení vět druhého odstavce, v němž si hráči u stolků položí vějíř karet na prsa a otočí se po novém příchozím trojnásobnou torzí krku, ramen a židlí, zatímco zákazníci u pultu buď pozdvihnou šálky a foukají na hladinu kávy, rty našpulené a oči přivřené, nebo usrknou z vrchovatých sklenic piva, projevující přehnané obavy, aby nepřetekly. Kocour nahrbí hřbet a kasírka zavře pokladnu: cililink. Všechny tyto znaky ústí v informaci, že jde o malé provinční nádražičko, kde se každému cestujícímu dostane okamžité pozornosti.

Všechna nádraží jsou si podobná; co na tom, že lampy nedosvítí za svůj rozpítý nimbus, beztak je to prostředí, které znáš z paměti, včetně vůně soupravy, která zůstává stát na kolejích, když už všechny vlaky odjely, té zvláštní vůně, kterou vydechují nádraží, z nichž byl vypraven poslední spoj. Zdá se, že nádražní světla a věty, které čteš, mají za úkol spíše rozpouštět než fixovat věci, jež se vynořují ze závoje temnot a mlhy. Ocitl jsem se na tomto nádraží dnes večer poprvé a už se mi zdá, že jsem tu strávil celý život, vcházejí do tohoto bistra a zase z něho vycházejí, přecházejí od pachu krytého nástupiště k pachu rozmáčených pilin na záchodcích, přičemž oba ty pachy splývají v jednu jedinou vůni, vůni čekání, vůni telefonních budek, poté co nezbyvá než posbírat drobné, protože vytáčené číslo se nehlásí.

Jsem ten, kdo přechází mezi bistroem a telefonní budkou. Anebo: ten člověk se jmenuje „já“, a ty o něm víc nevíš, právě tak jako se toto nádraží jmenuje jednoduše „nádraží“ a mimo ně už neexistuje nic, až na ten telefonní signál, na nějž nikdo neodpovídá, signál vyzvánějící v temném pokoji vzdáleného města. Zavěšuji sluchátko, čekám, až žetony zaharaší kovovým hrdlem, znovu otevírám prosklené dveře a mířím k hromadě šálků, sušících se v oblaku páry.

Už jsi postoupil o pěkných pár stránek a bylo by načase, aby se ti dostalo jasné informace, zda to nádraží, kde jsem vystoupil ze zpožděného vlaku, je jedno z těch starých, nebo jedno z těch moderních; věty se však nadále pohybují v neurčitosti a v šedi, v oné zemi nikoho, již je zkušenost redukována na nejmenší společný jmenovatel. Dávej si proto pozor: je to určitě taktika, jak tě pomalíčku vtáhnout do děje, uvěznit tě v příběhu, aniž si toho všimneš: je to past. Ale dost možná se autor ještě nerozhodl, ostatně ani ty, čtenáři, si nejsi tak docela jist, o čem bys raději četl: jestli by tě více těšilo přijet na staré nádraží, jež by v tobě vyvolalo pocit návratu proti proudu času, pocit znovudobytí ztracených časů a míst, anebo jestli bys dal přednost zábleskům světla a zvuků, jež by v tobě vyvolaly pocit, že žiješ dnes, v tom smyslu, jak si dnes myslíme, že nás těší žít.

Někde se tu musela stát chyba: muselo dojít k nějakému nedorozumění, zpoždění, musel jsem propást nějaký spoj; možná jsem měl po příjezdu někoho kontaktovat, nejspíše v souvislosti s tímhle kufrem, co mi, jak se zdá, dělá tolik starostí, ale není přitom jasné, zda mám strach, že o něj přijdu, anebo se nemohu dočkat chvíle, kdy se ho zbavím. Zdá se, že jistá je jen jediná věc: že to není jen tak nějaké zavazadlo, jaké lze uložit do úschovny nebo zdánlivě zapomenout v čekárně. Nemá smysl dívat se na hodiny; pokud na mne někdo čekal, už jistě dávno odešel; je naprosto zbytečné, abych si trýznil mozek šílenou touhou dát běžet času a kalendáři nazpátek a vrátit se tak chvíli před okamžik, v němž se stalo něco, co se stát nemělo. Jestliže jsem se měl na tomto nádraží setkat s někým, kdo snad ani neměl nic společného s tímto nádražím, kdo měl pouze vystoupit z jednoho vlaku a jiným zase odjet, přesně tak, jak jsem to měl udělat i já, a jeden z nás měl při tom předat něco tomu druhému, například já jsem měl svěřit tomu druhému tento kufr na kolečkách, jehož jsem se naopak nedokázal zbavit a jenž mě teď pálí v rukou, je-li tomu právě takto, pak jediné, co zbývá, je pokusit se znovu navázat přerušovaný kontakt.

Několikrát jsem už prošel bistro z jednoho konce na druhý a několikrát jsem otevřel dveře, abych se podíval na neviditelné náměstí, ale černá hradba noci mě pokaždé zahнала zpátky do tohoto zářivého limbu, zavěšeného mezi dvojí temnotou kolejí a města v mlze. Mám odejít?

Jsem naprosto nenápadná osoba, anonymní existence na ještě anonymnějším pozadí, a jestliže jsi mě, čtenáři, nedokázal přehlédnout mezi lidmi vystupujícími z vlaku a musel jsi mě dále sledovat při mém putování mezi bistro a telefonem, pak jen proto, že se jmenuji „já“ a že tohle je to jediné, co o mně víš, ale zároveň je to i dostatečný důvod, abys cítil potřebu vložit do tohoto neznámého já kus sebe sama. Podobně se i autor, třebaže nemá nikterak v úmyslu hovořit o sobě a třebaže se rozhodl říkat hrdinovi „já“ téměř právě proto, aby ho ochránil před cizím pohledem, aby ho nemusel označit jménem nebo popsat, vždyť jakékoli jiné označení nebo atribut by ho určilo mnohem jednoznačněji než toto holé zájmeno, podobně se i autor cítí nucen už pouhou skutečností, že napsal „já“, uložit do tohoto „já“ něco ze sebe, něco z toho, co cítí, nebo co si představuje, že cítí. Ztotožnit se se mnou je v této chvíli zcela snadné, mé chování, viděno zvnějšku, je zatím běžným chováním cestujícího, který zmeškal vlak, a taková situace patří ke zkušenosti kohokoli z nás; nicméně situace představená na začátku románu vždycky odkazuje ještě k něčemu jinému, k něčemu, co se už stalo nebo co se záhy stane, a právě toto něco jiného vnáší do ztotožnění se mnou určitá rizika, a to jak pro tebe, čtenáři, tak pro něho, pro autora; a čím je začátek tohoto románu šedivější, obecnější, neurčitější a tuctovější, tím více pocítíte, ty i autor, stín nebezpečí, který dopadá na onen zlomek vašeho „já“, jež jste neuváženě propůjčili „já“ protagonisty, protagonisty, o kterém nemáte tušení, co za příběh to vlastně za sebou vleče, jako ten kufr, jehož by se tak rád zbavil.

„Komisař Gorin dneska přišel tak pozdě, jak to netipoval nikdo,“ říká něčí hlas, protože v tomto okamžiku komisař vchází do bistra.

Vejde. „Dobrý večer všem!“ Přistoupí ke mně, podívá se dolů na kufr, na noviny, procedí mezi zuby: „Zenon z Eleje,“ a zamíří k automatu na cigarety.

Vydali mě policii? Je to policista, který pracuje pro naši organizaci? Přistoupím k automatu, jako bych si chtěl také koupit cigarety.

Říká: „Jana zabili. Zmiz.“

„A kufr?“ ptám se.

„Odnes ho. Teď nejsme na nic zvědaví. Odjed' rychlíkem v jedenáct.“

„Ten tu přece nestaví...“

„Dneska zastaví. Jdi na šesté nástupiště. Čekej u nákladní rampy. Máš tři minuty.“

„Ale...“

„Vypadni, jinak tě zatknou.“

Organizace je mocná. Dává rozkazy policii i železnici. Táhnu za sebou kufr po přechodech mezi kolejemi, až na nástupiště číslo šest. Pochoduji po nástupišti. Nákladní rampa je až vzadu, před přejezdem, za nímž je tma a mlha. Komisař stojí ve dveřích nádražního bistra a pozoruje mě. Rychlík se přibližuje plnou rychlostí. Zpomalí, zastaví, skryje mne před komisařovým pohledem, znovu se rozjíždí.

II

Přečetl jsi už nějakých třicet stránek a příběh tě začíná vzrušovat. V jisté chvíli si řekneš: „Hleďme, tahle věta mi zní povědomě. Dokonce se mi zdá, že celou tuhle pasáž jsem už četl.“ Samozřejmě: autor vrací některé motivy, tyto návraty jsou pro výstavbu textu charakteristické, vyjadřují proudění času. Jako čtenář s pochopením pro autorovy záměry máš vypěstovanou vnímavost pro takové jemnosti a nic ti neuteče. Zároveň se však nedokážeš ubránit jistému rozmrzení; zrovna teď, když tě zápletka začala opravdu zajímat, si autor neodpustí vytažit se s jedním z těch profláknutých moderních literárních manýrismů a opakuje do slova a do písmene celý odstavec. Co odstavec! Celou stránku, můžeš si to srovnat, nevynechal ani čárku. A dál, jak je to dál? Nijak, vyprávění je naprosto totožné se stránkami, které už jsi přečetl!

Počkat, podívej se na číslo stránky. Zatraceně! Ze strany 32 ses vrátil na stranu 17! To, cos pokládal za autorovu stylistickou rafinovanost, je jen výrobní defekt: zopakovali dvakrát stejné stránky. Chyba se stala při vazbě knihy: kniha se skládá z „archů“; každý arch je velký list, na nějž se vytiskne šestnáct stran a který se pak zfalcuje; když se archy vážou, může se stát, že do nějakého výtisku se zatoulají dva totožné archy; taková nehoda se čas od času přihází. Horečně listuješ knihou a pátráš po stránce 33. Je

k nenapravitelné škodě však dojde, když zmizí správný arch, to jest když skončí v nějakém jiném výtisku: tam pak může být dvakrát a naopak bude třeba chybět arch z tvého exempláře. Ať je to jakkoli, ty chceš pokračovat v četbě, nic jiného tě nezajímá, došel jsi na místo, kde nelze přeskočit ani jedinou stránku.

Tady je znovu strana 31, 32... A co následuje? Znovu strana 17, už potřetí! Co ti to prodali za zmetek! Svázali dohromady samé stejné archy, v celé knize už není jediná správná stránka.

Mrskneš knihou o zem, nejraději bys ji vyhodil oknem.

Alle uděláš něco jiného: sebereš ji ze země a ořeš ji; musíš s ní do knihkupectví, aby ti ji vyměnili. Víme, že jsi trochu impulzivní, ale naučil ses ovládat. Ze všeho nejvíc tě přivádí k zuřivosti, jsi-li vydán na milost a nemilost náhodě, arbitrarnosti, probabilismu, ať už jde o věci, nebo o lidské činnosti, jsi-li zaskočen vlastním nebo cizím lajdáctvím, přibližností, nepřesností. V těchto případech tě ovládá jediná vášně: netrpělivá touha anulovat rusivé účinky takové arbitrarnosti či nepozornosti a vrátit běh věcí do řádných kolejí. Nemůžeš se dočkat chvíle, kdy budeš držet v ruce nedefektní výtisk knihy, kterou máš rozečtenou. Kdyby o této hodině nebyly obchody zavřeny, bez prodlení bys vyrazil do knihkupectví. Takto musíš počkat do rána.

Strávíš neklidnou noc, spánek je přerývaný proud, zadržávající se jako četba románu, a zdají se ti sny, které jako by byly pouhým opakováním jediného, stále stejného snu. Bojuješ s těmi sny, jako bojuješ s životem beze smyslu a bez tvaru, a hledáš v nich nějaký plán, hledáš směr, kterým koneckonců musejí ukazovat; je to, jako když rozečteš nějakou knihu a ještě nevíš, kam tě zavede. Přál by sis, aby se před tebou otevřel abstraktní absolutní prostor a abstraktní absolutní čas a aby ses v nich mohl pohybovat po přesné linii, napjaté jako strunka; ale právě v okamžiku, kdy se ti zdá, že jsi na správné cestě, zjišťuješ, že stojíš, že nemůžeš dál a že musíš začít od začátku.

Nazítří, jen co máš volnou chvíli, běžíš do knihkupectví, vstupuješ do krámu, v natažené ruce držíš už rozevřenou knihu a prstem ukazuješ na příslušnou stránku, jako by sama o sobě jasně vypovídala o celkovém nepořádku. „Víte vůbec, co jste mi to prodali... Jen se podívejte... Právě v nejlepším...“

Knihkupcem to ani nehne. „Co, vám taky? Už vás to tu pár reklamovalo. A dneska ráno mi přišel oběžník z nakladatelství. Podívejte. Při distribuci posledních novinek našeho katalogu došlo ke zjištění, že část nákladu titulu

Italo Calvino: *Když jedné zimní noci cestující* je defektní a musí být stažena z prodeje. Chybou vazárny se tiskové archy výše uvedeného titulu pomíchaly s archy další novinky, románu *Daleko od osady Malbork* polského autora Tazia Bazakbala. Nakladatelství se za tuto nepříjemnost omlouvá a zavazuje se k výměně vadných výtisků v co nejkratší lhůtě atd. A teď mi povězte, co je chudáku knihkupci do cizího lajdáctví. Už od rána je to tu jak v blázinci. Zkontrolovali jsme toho Calvina kus po kuse. Naštěstí nějaké výtisky jsou v pořádku, a tak vám můžu rovnou vyměnit toho vašeho vadného *Cestujícího* za jednoho perfektního a fungl nového.“

Okamžik. Soustřed se. Uspořádej si v hlavě množinu informací, jimiž jsi byl právě zahnut. Polský román. Takže to, cos včera začal číst s takovým zaujetím, nebylo to, cos myslel, ale polský román. To je ta kniha, na niž tak spěcháš. Nedej se napálit. Řekni mu na rovinu, jak se věci mají. „Ne, podívejte se, já už na toho vašeho Itala Calvina kašlu. Dal jsem se do Poláka, tak si dočtu Poláka. Máte ho, toho Bazakbala?“

„Jak je libo. Zrovna před chvílí tu byla jedna zákaznice se stejnou stížností jako vy, a taky chtěla Poláka. Tamhle na pultě máte štos Bazakbalů, tamhle, rovnou u nosu. Vezměte si ho tam.“

„A bude ten výtisk v pořádku?“
„Mne se neptejte, prosím pěkně, po tom, co se stalo, už za nic neručím. Když i nejserioznější nakladatelství takhle vyvádějí, nač se chcete spolehnout? Tak jsem to řekl tady slečně, a tak to říkám i vám. Když budete mít znovu důvod k reklamaci, dostanete zpátky peníze. Víc udělat nemohu.“

Tady slečně, ukázal na slečnu. Stojí mezi dvěma regály knihovny; hledá v Penguin Modern Classics a něžným rozhodným prstíkem probírá hřbety v barvě bledého lilku. Má široké a hbité oči, pěknou pleť dobré pigmentace a bujně nadýchané kadeře.

Takto šťastně vstupuje, Čtenáři, do tvého zorného pole Čtenářka, ba co více, stává se předmětem tvé pozornosti, nebo ještě přesněji: to ty vplouváš do magnetického pole, jehož přitažlivosti nedokážeš oddolat. A proto neztrácej čas, máš vhodné téma k započetí rozhovoru, je to společný zájem, můžeš se dokonce blýsknout svou rozlehlostí a rozmanitou četbou, takže nač ještě čekáš, do toho!

„Tak vy taky, hehe, Poláka,“ pravíš plynule, „ale řeknu vám, knížka, která začne a pak stop, to je podraz, protože vy taky, říkali mi, a já, víte, to samé, za pokus to možná stojí, nechal jsem jim tamtoho a vzal jsem si tohle, zvláštní, že my oba, komické.“

Mno, možná jsi to mohl trochu lépe uspořádat, ale v hlavních rysech jsi sdělil, cos měl na mysli. Teď je řada na ní.

Usmívá se. Má doličky. Líbí se ti ještě víc.

Říká: „To je pravda, tak hrozně jsem si chtěla přečíst něco pěkného. Na začátku nemohu říct, ale pak se mi to začalo líbit... K vzteku, když jsem viděla, že to nejde dál. Nakonec to nebyl ani ten autor. No, tak trochu se mi zdálo, že je to jiné než jeho ostatní knížky. A on to byl taky Bazakbal. Ale není špatný, tenhle Bazakbal. Nikdy jsem od něho nic nečetla.“

„Já taky ne,“ můžeš říci, osmělen, osmělující.

„To, jak vypráví, je na můj vkus trochu moc rozmlžené. Ne že by se mi nelíbil ten pocit zmatku, když člověk začne číst nějaký román, ale když to na vás hned na začátku dělá dojem mlhy, bojím se, že až se mlha rozplyne, přestane mě to bavit.“

Zamyšleně pokýváš hlavou. „To ano, tohle riziko tu je.“

„Mám ráda romány,“ dodá, „které mě rovnou zavedou do světa, kde je všechno přesné, konkrétní, jasně určené. Jsem moc spokojená, když vím, že věci jsou udělané právě takhle a ne jinak, i ty obyčejné věci, které mi v životě připadají nezajímavé.“

Je lepší stočit hovor na tvou včerejší četbu, na titul, který teď oba svíráte v dlani a který by vás měl odškodnit za nedávné zklamání. „Doufejme,“ říkáš, „že jsme si tentokrát vzali exemplář, který je v pořádku a má všechny stránky, abychom neskončili v nejlepším, jak se to stává...“ (Kdy se to stává? Co to plácáš?) „Chci říct, doufejme, že dojdeme šťastně až na konec.“

„Ó ano,“ odpovídá. Slyšels? Řekla: „Ó ano.“ Rada je na tobě, ty se teď musíš zapíпать.

„Takže doufám, že vás tu znovu potkám, když sem taky chodíte nakupovat, vyměníme si pak čtenářské dojmy.“ A ona odpovídá: „Ráda.“

Víš, kam se chceš dostat, kladeš subtilní síť. „Víte, co by byla legrace? Včera jsme si mysleli, že čteme Itala Calvina, a byl to Bazakbal, a co když teď, kdy chceme číst Bazakbala, otevřeme knihu a on to Calvino!“

„To ne! V tom případě poženeme nakladatele k soudu!“ „Poslyšte, vyměníme si telefonní čísla.“ (Hle, kam jsi chtěl dojet, ó Čtenáři, kroužeš kolem ní jako chřestýš!) „Takhle když jeden z nás zjistí, že v jeho výtisku něco nehraje, bude moci požádat druhého o pomoc... Se dvěma výtisky budeme mít větší šanci, že dáme dohromady jeden kompletní exemplář.“

Prosím, a je to venku. Je něco přirozenějšího, než že prostřednictvím knihy vznikne mezi Čtenářem a Čtenářkou jistá solidarita, jisté spiklenectví, jisté pouto?

Ty, člověk, který se domníval, že doba, kdy se dá od života něco očekávat, je nenávratně pryč, můžeš nyní opustit knihkupectví s dobrým pocitem. Odnášíš si dvojí očekávání a v každém se tají příslib příjemně nadějných dní: jedno očekávání je ukryto v knize – četba, do níž se hodláš nedočkavě znovu pohroužit – a druhé v tom telefonním čísle – vyhlídka, že zase uslyšíš hned prudké, hned zastřené vibrace onoho hlasu, až odpoví na tvé první zavolání, a to už brzy, vlastně už zítra. Kniha ti poslouží jako průhledná záminka, zeptáš se jí, jestli se jí líbí, řekneš jí, jak jsi sám daleko a kolik stránek ti ještě zbývá, navrhneš jí, abyste se znovu setkali...

Bylo by nediskrétní, Čtenáři, tázat se tě, kdo jsi, jak jsi starý, jaký je tvůj rodinný stav, tvé zaměstnání, tvé příjmy. To se nás netýká, to si srovnej sám. Co nás zajímá, je ono duševní rozpoložení, za něhož nyní, v intimitě svého přítelku, usiluješ o znovunalezení dokonalého vnitřního míru, aby ses pohroužil do knihy, natahující si nohy, krčíš je a zase je uvolňuješ. Nuže, od včerejška se cosi změnilo. Tvá četba již není osamělá: myslíš na Čtenářku, která v této chvíli také otevírá svou knihu. Na román, jenž je čten, se klade román, který by eventuálně mohl být prožit, pokračování tvého a jejího příběhu, či lépe: začátek příběhu, jenž by se mezi vámi mohl odehrát. Velmi ses od včerejška změnil, ty, který jsi tvrdil, že dáváš přednost knize jako něčemu solidnímu, co má pevné obrysy a může být vychutnáváno bez nebezpečí, před žitou zkušeností, jež nám vždy uniká, je diskontinuitní a rozporuplná. Znamená to, že z knihy se stal nástroj, komunikační kanál, místo setkání? Tvá četba pro to jistě nebude méně zaujatá; naopak, cosi ještě posílí její magii.

Tento svazek má nerozřezané archy: je to první předkázka, jež vystává před tvou dychtivostí. Vyzbrojen dobrým perořízkem, hodláš proniknout jeho tajemství. Rázným řezem si razíš cestu mezi titulním listem a začátkem první kapitoly. Nuže a nyní...

• Nuže a nyní je ti od první stránky jasné, že román, který držíš v ruce, nemá nic společného s tím, který jsi četl včera.

Daleko od osady Malbork (následuje text části románu)

III

Rozkoše, jež skýtá užití nože na papír, jsou hmatové, sluchové, optické a především mentální. Pokroku v četbě předchází gesto, jež narušuje pevnou materiálnost knihy, aby ti umožnilo přístup k její nehmotné podstatě. Pronikačiv odzdola nahoru mezi stránkami, ostří ruče stoupá a otevírá svislý řez. Děje se tak plynulou sérií výpadů, jež útočí na jednotlivá vlákna a kosí je – dobrý papír přitom vítá tohoto prvního návštěvníka, ohlašujícího nesčetná obracení stránek pod nápoem větru nebo čtenářského pohledu, veselým a přátelským šelestem –; zásadnější odpor klade horní záhyb, zvláště je-li dvojitý, neboť vyžaduje těžkopádný protisměrný tlak – zde se ozývá přidušený trhavý zvuk, v němž znějí temnější tóny. Okraj listů se třepí a obnažuje jejich vláknitou dřev; ulpěl na nich lehoučký odřezek – zvaný „kader“ –, líbezný jako pěna vlny, lámající se o břeh. Proklestí si s mečem v ruce cestu bariérou listů – tento obraz jde dobře dohromady s pomyslením na to, kolik toho tají a skrývá slovo: prodíráš se četbou jako hustým pralesem.

Román, který čteš, by ti chtěl představit plastický, hutný, zevrubný svět. Pohroužen v četbu, mechanicky zadržíš nožem do hmoty svazku: nedočel jsi ještě do konce první kapitoly, ale s rozřezáváním archů jsi hodně napřed. A tu náhle, v okamžiku, kdy je tvá pozornost nejvíce napjata, obrátíš list uprostřed rozhodující věty a překvapen hledíš na dvě bílé strany.

Prohlížíš si, celý zkoprnělý, tu bělost krutou jak rána a téměř doufáš, že to jen tvůj oslepený zrak vrhl na knihu světelnou skvrnu a že z ní ještě zvolna vystoupí zebrovaný obdélník tiskařské černi. Ne, obě zrcadlové strany opanovala panenská běloba. Ještě jednou obrátíš list a najdeš dvě strany vysázené jaksepatří. Listuješ knihou dále; dvě bílé strany se střídají se dvěma stranami potišťenými. Bílé; potišťené; bílé; potišťené: a tak až do konce. Tiskové archy byly potišťeny jen z jedné strany; pak je zfalcovali a svázali, jako by byly v pořádku.

Najednou máš pocit, jako by se v tom románě, tak hustě protkaném smyslovými vjemy, rozvěly bezedné propasti, jako by ctižádost zobrazit životní plnost obnažila prázdnotu, jež se pod ní skrývá. Zkoušíš přeskočit mezeru a z kousku textu, který následuje, znovu vylovit příběh, roztržený jako okraj rozřezaných listů. Ale už se v něm nedokážeš vyznat: změnil se postavy i prostředí, nechápeš, o čem se mluví, nevíš, komu patří jména, s nimiž se setkáváš: Hela, Kazimír. Přepadne tě podezření, že jde o jinou knihu, tentokrát možná doopravdy o polský román *Daleko od osady Malbork*, zatímco začátek, který jsi četl, je součástí ještě jiné knihy, bůhví jaké.

Už předtím se ti zdálo, že ta jména nezní zrovna polsky: Brigd, Gricvi. Máš dobrý, velice podrobný atlas; jdeš hledat do jmenného rejstříku: Pětkwo, což by mělo být významné centrum, a Aagd, což by mohla být řeka nebo jezero. Nacházíš je v odlehle severské nížině, již války a mírové smlouvy postupně přičleňovaly k různým státům. Možná i k Polsku? Díváš se do encyklopedie, do historického atlasu; ne, Polsko s tím nemá nic společného; mezi válkami tato zóna tvořila samostatný stát: Kimmersko, hlavní město Örkko, úřední jazyk kimmersčina, náležející k ugro-botnickému kmeni. Heslo „Kimmersko“ končí v encyklopedii těmito málo povzbudivými větami: „Poté co si území rozdělili mocní sousedé, byl mladý národ vymazán ze zeměpisné mapy; autochtonní obyvatelstvo se rozptýlilo; rozvoj kimmerského jazyka a kimmerské literatury se zastavil.“

Dychtíš dosáhnout Čtenářku, zeptat se jí, zda má stejný výtisk jako ty, sdělit jí své domněnky, informace, které jsi nashromáždil!

Navštěvuje profesora kimmerštiny

.... Přišel jsem se zeptat, jestli existuje kimmerský román, který začíná... Ne, lepší bude, když vám rovnou řeknu jména postav: Gricvi a Zwida, Ponko a Brigd; děj začíná v Kudgiwě, ale možná se tak jmenuje jen statek, pak se to myslím odehrává v Pětkwo, na Aagdu...“

„Ó, tuhle hádanku rozluštíme ihned!“ zvolá profesor a během vteřiny vypluje z hypochondrických mlh a rozzáří se jako žárovka. „Bezpochyby jde o román *Nakloněn nad srázným úbočím*, jediný román, který nám zanechal jeden z nejtalentovanějších kimmerských básníků první čtvrtiny tohoto století Ukko Ahti... Tady ho máme!“, vmrštvil se jako losos zdolávající přeři, vrhá se profesor k přesně určenému bodu v jednom z regálů, uchvátí útlý svazček v zelené vazbě a zatřepe jím, aby setřásl prach. „Nikdy nebyl přeložen do žádného jiného jazyka. Je to jistě natolik obtížné, že to musí každého odradit. Řekněte sám: ‚Nasměrovávám přesvědčení na...‘ Ne: ‚Přesvědčováám sebe sama o předávání...‘ Všiml jste si, že obě slovesa jsou iterativní...?“

Jedna věc je ti okamžitě jasná, totiž že tahle kniha nemá nic společného s tou, kterou jsi začal číst. Jen některá vlastní jména jsou totožná, což je nepochybně velmi zvláštní, ale pouštíš to z hlavy, protože z pracného improvizovaného překladu Uzzi-Tuziioho zvolna vystává obrys příběhu, z těžkopádné dešifrace slovních chuchvalců se noří souvislé vyprávění.

Nakloněn nad srázným úbočím

(následuje text části románu)

Poslouchat, jak někdo čte nahlas, je něco úplně jiného než číst potichu. Když čteš, můžeš se zastavit nebo přelétnout pohledem pár vět: čas četby si určuješ sám. Když ti předčítá někdo jiný, je velmi nesnadné synchronizovat vlastní pozornost s časem jeho četby: hlas postupuje buď příliš rychle, nebo příliš pomalu.

Naslouchat někomu, kdo překládá z jiného jazyka, pak znamená, že slova zůstávají zahalena do oparu nejistoty, že je tu stále cípek neurčitosti a provizornosti. Text, který čteš ty sám, je cosi makavého, s čím se musíš poprat; když ti ho ale nahlas překládají, je to něco, co tu zároveň je i není a co nedokážeš uchopit.

„Jsi špatně informovaná, Ludmilo, je to ten román, jenže není nedokončený, ale byl doveden do konce, není napsán v kimberštině, ale kimberštině, jeho název byl dodatečně změněn na *Nezlekán větrem a závratí* a autor ho podepsal jiným pseudonymem: Vorts Viljandi.“

„To je podvrh!“ vykřikne profesor Uzzi-Tuzii. „To je notoricky známý padělek! Jde o apokryfní materiály, šířené kimberskými nacionalisty během antikimmerské propagandistické kampaně na sklonku první světové války!“

Ty i Ludmila dychtivě očekáváte okamžik, kdy tato ztracená kniha vstane z popela, musíte však trpělivě počkat, až si dívky a mladíci, členové kroužku, rozdělí úkoly: někdo musí během četby registrovat odraz výrobních procesů, někdo zvětšující postupy, někdo sublimaci vytěsňeného, někdo sémantiku sexuálních kódů, někdo tělesné metajazyky, někdo transgresi rolí do politické a soukromé sféry.

Konečně Lotarie otevírá své desky a začíná číst. Zábrany z ostatných drátů se trhají jako pavučiny. Všichni mlčky naslouchají a vy s nimi.

Okamžitě si uvědomujete, že slyšíte něco, co nemá žádný myslitelný styčný bod ani s *Nakloněn nad srázným úbočím*, ani s *Daleko od osady Malbork* a už vůbec ne s *Když jedné zimní noci cestující*. Ty a Ludmila si vyměníte pohled, vlastně dva pohledy: jeden tázvavý a druhý srozumitelný. Ať tak či onak, jednou jste do toho románu vstoupili a chtěli byste jím kráčet bez zastavování.

Nezlekán větrem a závratí (následuje text části románu)

Sedíte u stolku v kavárně, ty a Ludmila, a bilancujete situaci. „Suma sumárum: *Nezlekán větrem a závratí* není *Nakloněn nad srázným úbočím*, a to zas není *Daleko od osady Malbork*, což je něco úplně jiného než *Když jedné zimní noci cestující*. Nezbyvá než začít tam, odkud všechny ty zmatky vzešly.“

„Ano. To nakladatelství nám připravilo ta nemilá překvapení, a nakladatelství musí taky zjednat nápravu. Musíme tam zajít a zeptat se jich na to.“

„Jestli jsou Ahti a Viljandi jedna osoba?“

„Úplně nejdřív si musíme říct o *Když jedné zimní noci cestující*, musí nám dát kompletní výtisk, a taky nám musí dát kompletní výtisk *Daleko od osady Malbork*. Chci tím říct: musí nám dát romány, o kterých jsme si mysleli, když jsme je začali číst, že se takhle jmenují. Jestli se ale jmenují jinak a jestli je napsal někdo jiný, ať to pěkně vyklopí a ať nám vysvětlí, co je to za záhadu, tyhle stránky, co putují z jedné knihy do druhé.“

„A takhle,“ dodáš, „možná narazíme na stopu, která nás dovede k *Nakloněn nad srázným úbočím*, ať už je ten román nedokončený, anebo byl dopsán...“

„Nemohu popřít,“ říká Ludmila, „že jsem se na tu zprávu, že se našlo pokračování, pěkně nacytala...“

„...a možná i na stopu *Nezlekán větrem a závratí*. Upřímně řečeno, to je román, který bych si teď dočetl ze všeho nejraději...“

„Ano, já taky, i když musím říct, že to ještě pořád není ten pravý román podle mého vkusu...“

„Musíme najít ztracenou nit,“ říkáš. „Pojďme ihned do nakladatelství.“

Ale ona odpovídá: „Není třeba, abychom tam šli oba. Jdi sám a pak mi o tom povíš.“

Jsi zklamán. Ta štvance tě zajímá, protože ji podnikáš spolu s ní, protože ji můžete prožívat společně a hovořit s ní, zatímco ji prožíváte. A právě teď jsi měl dojem, že jste dospěli k jisté dohodě, k jisté důvěrnosti, ani ne tak proto, že jste si začali tykat, ale protože v sobě vidíte spojence, spojence v záležitosti, které nejspíš nikdo druhý nemůže rozumět.

„A proč ty nechceš jít?“

„Ze zásady.“

„Jak to myslíš?“

Existuje jistá demarkační čára: na jedné straně jsou ti, kdo knihy dělají, a na druhé straně ti, kdo je čtou. Já chci stát jednou z těch, kdo je čtou, a proto si dávám pozor, abych se pořád držela za čárou. Jinak je radost z bezplatné četby ta tam, anebo se alespoň promění v něco jiného, v něco, oč nestojím. Je to jen přibližná hranice a začíná se stírat: svět těch, kdo mají s knihami do dělat profesionálně, je pořád lidnatější a má sklon překrýt se se světem čtenářů. Jistě, i čtenáři jsou stále početnější, ale člověk by řekl, že ti, kdo používají knihy k výrobě dalších knih, se množí rychleji než ti, kdo prostě knihy rádi čtou a tím to pro ně končí. Víím, že když překročím tuhle hranici – třeba jen příležitostně, pouhou náhodou –, podstupuji nebezpečí, že splynu s tou záplavou,

Cavedagna odběhne, a když se znovu objeví, strci ti do ruky fascikl xerokopii: „Tady je, jmenuje se *Popatři dolů, kde houstne stín*. To jsou první stránky francouzského textu. Podívejte se na to, posuďte sám, jak jsme naletěli. Ermes Marana přeložil slovo od slova tenhle francouzský škvár a vydával nám ho za kimberský román, kimberský román, polský román...“

Listuješ xeroxy a od první chvíle je ti zřejmé, že *Regarde en bas dans l'épaisseur des ombres* Bertranda Vanderwelda nemá nic společného s žádným ze čtyř románů, jejichž četbu jsi musel přerušit. Chtěl bys na to ihned upozornit Cavedagnu, ale ten vytahuje z fasciklu lístek, který si rozhodně musíš přečíst: „Tady se podívejte, co si ten Marana troufl odpovědět, když jsme mu prokázali ty jeho mystifikace! Napsal nám tenhle dopis...“ A ukáže na jeden odstavec, aby sis ho přečetl.

„Co záleží na jménu autora, které je na obálce? Přenesme se v myšlenkách do budoucnosti, řekněme o tři tisíce let. Kdo ví, jaké knihy se dochovaly z naší doby a čím jméno unikne zapomnění. Dochovaly se knihy, které sice budou nadále slavné, ale budou pokládány za anonymní díla, tak jako my považujeme za anonymní epos o Gilgamešovi; budou připomínáni autoři, jejichž jméno bude stále ještě proslulé, ale po nichž nezbude žádné dílo, jako se to přihodilo Sokratovi; anebo všechny knihy, které přečkají tu dlouhou dobu, budou připisány jedinému záhadnému autorovi, jako tomu bylo u Homéra.“

„Co tomu říkáte? To je myslitel!“ zvolá Cavedagna; pak dodá: „A co je na tom nejlepší, nakonec může mít pravdu...“

Komentář k dalšímu pokračování románu (Jiří Pelán)

Na scéně se objevuje nakladatelský redaktor doktor Cavedagna (alter ego Calvina- -redaktora), profesionální Čtenář, který je odsouzen participovat na výrobě literárních textů a číst celý život polotovary, jež se dosud neoddělily od svých Autorů a nestaly se autonomními realitami umožňující nezainteresovanou četbu. Za ním se posléze vynoří i Čtenář, pro něhož se Četba stala nástrojem Cenzury, jasnozřivý Ředitel Policejních Archivů Arkadian Porfyrič, hegelovsky ztotožňující Stát s Duchem a pragmaticky upozorňující na to, jak hodnota literatury stoupá jejím pronásledováním. Způsoby četby všech těchto vedlejších postav míří mimo text a jsou živeny z něčeho jiného, než jsou obsahy individuálních čtenářských vědomí. Proti nim nicméně stojí – kromě Nečtenáře Ineria – stále ještě masivní fronta Čtenářů, kteří právě důvody četby neztratili z očí: předposlední kapitola Calvinova románu nás ujišťuje, že sály knihoven jsou jich dosud plné. Ostatně ani Cavedagna ještě na zkušenost právě četby nezapomněl, a také Arkadian Porfyrič se k ní po večerech vrací.

Do stále složitější rámcové konstrukce, jejímiž protagonisty jsou Čtenář a Čtenářka, se od jednoho nedočteného románu k druhému postupně začleňuje deset samostatných textů, které jsou prezentovány jako fragmenty či „incipity“ větších celků. Jejich inzerovaná fragmentárnost je ovšem součástí hry: ve skutečnosti jsou to dokonale vystavěné povídky, k nimž by se jen velmi nesnadno připisovalo pokračování. Calvino nám kromě toho sugeruje, že jednotlivé incipity jsou parodickými pastišy na konkrétní románové žánry či románové poetiky, a pomrkává při tom na literární odborníky, aby k nim dohledali jejich předlohy. Ale i to je do značné míry matení stop: jen nemnohé z těchto románů v románě se prokazatelně inspirují konkrétním vzorem (japonský erotický román dosti přesvědčivě upomíná na Calvina oblíbeného romanopisce Džuničira Tanizakiho, latinskoamerický román podstatně vágněji přivádí na mysl Garcíu Márqueze). Mnohem častěji i v těchto prózách Calvino zůstává Calvinem: stačí připomenout, jak frekventovaný je v nich princip „deduktivní“ povídky. Přitom jistě nelze popřít, že intertextualita je tu téměř všudypřítomná; má však mnohem globálnější charakter a zasahuje i rámcové vyprávění (permanentně je tu přítomen především Borges a Queneau, stále unikající Čtenářka je variací na Ariostovu Angeliku).

Cavedagna nakonec prozrazuje Čtenáři, kdo je příčinou toho, že se mu nedaří dočíst jediný román do konce. Tímto mužem je Ermes Marana (jeho jméno okazuje k Hermovi, vynálezci písemnictví, ale také patronu podvodníků, jeho příjmení pak ve španělštině znamená „lež“ a „zmatek“), někdejší překladatel a ďábelský mystifikátor, a jak se posléze ukazuje, také Čtenářčin bývalý přítel. Čtenář nakonec odkrývá motiv Maranova zběsilého počínání: Marana, zhrzený mileneček, jedná ze žárlivosti na všechny ty Autory, s nimiž Čtenářka vede ustavičný dialog. Tím, že vytváří literaturu apokryfní, literaturu plagiátů a pastišů, se snaží podrýt jednotu textu a Autora, zbavit text vnitřní integrity a ze Čtenářky tak učinit nikoli svědka hlubinné pravdivosti literatury, ale svědka její fiktivní a mystifikační povahy. Marana přitom operuje všemožnými mýty, které se kolem literatury nakupily. Vytahuje na světlo prastarý mýtus o Otcí příběhů, mýtus jednotného zdroje veškeré epiky, z něhož vyrazila migrace látek. Ale stejně vhod mu přichází i moderní – strukturalisticko-sémiologický – mýtus literatury jako kombinatorické operace, jehož výrazem je víra v možnost počítačové výroby textů.

Již s Maranou vstupuje na scénu postava Autora a v tomto smyslu je i Marana dalším Calvinovým alter ego. Calvino ví stejně dobře jako Marana, že tyto mýty sice pravý status literární tvorby falšují, ale přesto hovoří o něčem reálném. Je mu známo, že všemi příběhy světa protéká prapůvodní homérické magma dávných vyprávění o lásce, boji a smrti, a je mu neméně známo, že text je cosi, co se dělá podle psaných či nepsaných pravidel, jimž moderní literární věda právě přichází na kloub.